

Separationsfasen i ett misshandelsförhållande - en eskalering av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld? Kartläggning och analys av förekomst och mönster

Ulla Björnberg & Hans Ekbrand

Innehåll

I	Syfte och frågeställningar	3
II	Betydelse	4
1	Vad är separationsvåld?	5
1.1	Definition	5
1.2	Teoretiska utgångspunkter	5
1.3	Skillnader mellan separationsvåld och annan kvinnomisshandel . .	6
2	Våld som hinder för separation	7
3	Tidigare forskning	9
3.1	Studier av separationsvåld	9
3.1.1	Vilka våldsakter används	9
3.1.2	Omfattningen av separationsvåld	10
3.1.3	Motiv för separationsvåld	12
3.2	Studier av riskfaktorer	13
III	Genomförande	16
4	Urval	17
4.1	Storlek	19

5	Empiriskt underlag	20
6	Vilka analysmetoder är lämpliga?	21
7	Uppföljning	22
8	Tidsplan	22
9	Budget	23
10	Kostnadsmotiveringar	24

Del I

Syfte och frågeställningar

För att kunna hjälpa och stödja kvinnor i processen att lämna ett den man som misshandlar är det viktigt att känna till de risker som förekommer i samband med separation. Följande projekt syftar till att öka kunskapen om separationsvåld. På lång sikt är ambitionen att utveckla interventionsprogram för flera institutioner som ofta har att göra med misshandlade kvinnor som separerat.

Om resultaten av undersökningen ska vara till nytta för kvinnor som överväger att separera, eller befinner sig mitt uppe i en separation, eller just har separerat, och de institutioner som dessa kvinnor kommer i kontakt med, finns det två sorters informationer som de kan ha nytta av.

För det första: vilka faktorer innebär en ökad risk för grovt, dödligt eller icke-dödligt, separationsvåld och innebär alltså för dem ökade krav på olika former av skyddsåtgärder, eller, vilket alltför sällan diskuteras, krav på riktade åtgärder mot männen.

För det andra: vilka av männens beteenden, eller andra faktorer, kan *verka* skrämmande utan att öka risken för separationsvåld och därför innebära onödigt mycket rädsla för många kvinnor.

Alla mönster i mäns strategier för att försvåra kvinnors separationer är värdefulla att avtäckas, så att kvinnor i framtiden kan sätta ord på och känna igen dessa handlingar som välkända strategier för kontroll. Även myndigheter och andra institutioner som kommer i kontakt med dessa män borde, för att kunna medverka till att kvinnor verkligen har frihet att separera, ha god nytta av kunskap om sådana mönster.

- I vilken utsträckning utsätts kvinnor som försöker att separera för separationsattacker under den period de fortfarande inte förfogar över en egen bostad jämfört med under den period som de (om de väljer att fullfölja separationen) förfogar över en egen bostad?
- I vilken utsträckning utsätts kvinnor som förhandlar om gemensamma tillgångar och eventuell vårdnad om gemensamma barn för separationsattacker under och efter separation?
- Vilka motiv har män för separationsvåld och hur förskjuts mäns motiv för separationsvåld under separationsprocessens gång?
- Vilka våldsakter använder män som begår separationsvåld och förhåller hur sig olika våldsakter till männens motiv för separationsvåld?

Del II

Betydelse

De institutioner som kvinnor i en pågående separationsfas kommer i kontakt med - kvinnojourer, polisen, familjerådgivningar, familjerätten, socialtjänsten - bör ha goda kunskaper om separationsvåld. Ett sätt att bygga upp en sådan kunskap är att i samarbete med dem upprätta, för varje institution speciellt anpassade, system för datainsamling. Kvinnojourer och polisen utövar ju redan intervention, och kvinnojourerna i ROKS har dessutom redan ett sofistikerat datainsamlingssystem om än inte speciellt anpassat för att undersöka just separationsvåld, men även dessa institutioner skulle vara betjänt av systematiskt underbyggd statistik om separationsvåld.

Officiella institutioner som kommer i kontakt med misshandlade kvinnor behöver förbättra sina rutiner för att såväl synliggöra mäns våld mot kvinnor som att kunna samarbeta för att motverka det. Detta projekt är ett försök att initiera ett sådant utvecklingsarbete.

Även om forskning kring separationsvåld är relativt ung har studier i framför allt U.S.A. och Kanada har visat att separation för många misshandlade kvinnor inte innebär slut mot mäns våld mot dem. En del män ökar istället sin våldsanvändning under separationsprocessen. Utifrån den teoretiska ram som Martha Mahoney skapat kring begreppet separationsvåld kan det studeras som ett effektivt sätt för män att hindra en separation, tvinga kvinnor att avbryta en påbörjad separation, eller att straffa kvinnorna för en genomförd separation.¹ Studier av kvinnor som genomgår förhandlingar i samband med skilsmässor har visat att mäns våld i samband med separation även innebär vinster för männen i form t.ex. av lägre underhållsbelopp.² Studier av dödligt våld har visat att kvinnor som separerat löper en kraftigt förhöjd risk, lågt räknat 6 gånger högre, att bli mördade av sina före detta män.³

I en tidigare studie, undersökte Hans Ekbrand vad som *hindrar* misshandlade kvinnor från att separera.⁴ Utifrån feministiska perspektiv på kvinnomisshandel som fokuserar mäns vinster av att upprätta misshandelsförhållanden föreföll det som en paradox att en del män fortsatte att utöva våld, och trakassera kvinnor som de (snart) inte längre hade ett heterosexuellt förhållande med. Denna paradox har varit vår väg in denna studie av separationsvåld.

¹[Mah91]

²[Kur96]

³[DWW97, s. 67]

⁴[EN99]

1 Vad är separationsvåld?

1.1 Definition

Martha R. Mahoney myntade 1991 i en artikel i *Michigan Law Review* begreppet "separation assault" med vilket hon avsåg "the particular assault on a woman's body and volition that seeks to block her from leaving, retaliate for her departure, or forcibly end the separation."⁵ Begreppet "separation assault", hädanefter benämnt separationsvåld, sätter enligt Mahoney den våldsamma mannens försök att dominera och kontrollera sin kvinnliga partner i fokus.⁶

[separation assault] aims at overbearing her will as to where and with whom she will live, and coercing her in order to enforce connection in a relationship. It is an attempt to gain, retain, or regain power in a relationship, or to punish the woman for ending the relationship. It often takes place over time.⁷

Mäns partikulära våldsamma eller tvingande handlingar som tillsammans utgör processen separationsvåld kallar Mahoney "separation attacks" (separationsattacker).⁸

Så som Mahoney definierat separationsvåld lämpar det sig utomordentligt väl för att förstå hur kvinnor resonerar när det gäller separation eller fortsatt samlevnad och hur mäns våldhandlingar kan motverka både att kvinnor väljer separation och kvinnors möjligheter att faktiskt bli av med sina våldsamma män. I sin beskrivning av mäns motiv för separationsvåld betonar Mahoney kontrollen över kvinnan som kan ta olika uttryck: hindra kvinnan från att lämna mannen, tvinga henne att återvända, straffa henne för att hon lämnat honom.

1.2 Teoretiska utgångspunkter

I likhet med många andra feministiska forskare uppfattar vi mäns våld mot kvinnor med vilka de har ett heterosexuellt förhållande, inte, likt den tidiga forskningen om "familjevåld", som någon individualpsykologisk teori om mäns eller

⁵[Mah91, s. 6.]

⁶Självva temat för den framställning där Mahoney definierar begreppet separationsvåld är den amerikanska juridiska diskursen som utifrån frågan "Varför separerar inte misshandlade kvinnor" dominerats av svar som pekar på kvinnan själv, via begreppet *learned helplessness*, och därmed framställt misshandlade kvinnor som patologiska. Genom att använda begreppet separationsvåld fokuseras männens aktiva hindrande av separationer och mycket av den kritik som vanligen riktas mot frågan "Varför separerar inte misshandlade kvinnor" blir då missriktad.

⁷[Mah91, s. 65f.]

⁸[Mah91, s. 65.]

kvinnors beteende.⁹ Istället för att se ”avvikelse”, ”störning”, eller ”sjukt beteende”, vare sig hos männen eller kvinnorna, ser vi detta våld som ett medel i en maktkamp i ett parförhållande. Många forskare som intervjuat män om deras våldsutövning poängterar vilken hög grad av kontroll som oftast föreligger när män utövar våld mot kvinnor.¹⁰ Intervjuer med män visar också att män har syften med våldet och att det många gånger är ett effektivt medel för att uppnå dessa syften.¹¹ Detta utesluter inte att män upplever vanmakt i samband med att de använder våld.¹²

1.3 Skillnader mellan separationsvåld och annan kvinnomisshandel

Hur skiljer sig då dessa olika motiv för separationsvåld, sett ifrån mannens perspektiv, från kvinnomisshandel som inte, primärt, syftar till att blockera kvinnans frihet att separera? En fundamental skillnad synes vara den mellan våld som syftar till att få kvinnan att bete sig så som mannen önskar och våld som utgör bestraffning för att hon lämnat honom. I det förra fallet kan hans våld göra henne foglig för hans krav på henne och tvinga henne att acceptera ett förhållande där han får fördelar på hennes bekostnad, där hans handlingsutrymme ökar och hennes minskar, där han tar sig friheter som hon inte ges. I det senare fallet, dvs den specifika form av separationsvåld som syftar till att straffa för separation, kan mannen inte räkna med att hans våldshandlingar kan medföra några direkta fördelar för honom eftersom de inte lever tillsammans längre.¹³

Mahoneys beskrivning av separationsvåld visar att mäns separationsattacker kan tvinga en kvinna att återvända till mannen. Hur vanligt det är, eller för hur lång tid sådana påtvingade återföreningar vanligen varar, vet vi ännu inte, men att det förekommer gör mäns separationsvåld mer begripligt, dvs. rationellt från deras perspektiv.

Även om mannen och kvinnan inte längre lever tillsammans kan mannen ha intresse av att, med hjälp av separationsvåld, kontrollera kvinnan, i synnerhet om de har gemensamma barn, i samband med skilsmässor, bodelningar och vårdnadstvister. Dessutom ligger det i mannens intresse att kontrollera vad kvinnan berättar för t.ex. för polisen om mannens våld, såväl det som ligger längre tillbaka i tiden

⁹Jämför t.ex. med [Lun89, s. 115], För feministisk kritik av hur ett individualpsykologiskt perspektiv, även under senare år, t.ex. i Bo Bergmans forskning och Johan Cullbergs läroböcker, tenderar att skuldbelägga kvinnan som utsätts för misshandel och ge den misshandlande mannen ansvarsbefrielse, se [Hyd95, s. 27 ff], [LN90, s. 39 ff] och [Eli97a, s. 35ff].

¹⁰Se [Skj89, s. 154 ff] och [Lun89, s. 119]

¹¹[DD97, s. 116 f], [Lun89, s. 124]

¹²[Skj89, s. 158ff]

¹³Jämför dock fotnot 48.

som eventuellt separationsvåld.

Vidare har även mäns bestraffningar av kvinnor som lämnar dem effekter som förstärker mäns makt över kvinnor. Vad som ur den enskilde mannens perspektiv synes vara irrationellt, eller om vi så vill ”patologiskt”, att under mycket lång tid efter att förhållandet upphört fortsätta att förfölja, misshandla, hota och på olika sätt trakassera kvinnan, påverkar, genom kvinnors kunskap om att en del män faktiskt agerar på detta vis, alla kvinnors framtida beslut om att försöka separera från män. Speciellt effektivt, och ”patologiskt”, är det grova våldet, i synnerhet mäns mord på kvinnor som lämnar dem. Det faktum att risken för att bli mördad ökar för kvinnor som separerar gör, även om risken förstås fortfarande är mycket liten, priset för kvinnans säkerhet efter separationen så oerhört mycket högre. Hur skydda sig mot en man som kanske tänker mörda en?

Om vi föreställer oss ett kontinuum mellan å ena sidan rationellt kalkylerande handlingar och å andra sidan patologiska vanor så ligger rimligtvis, ur den enskilde mannens perspektiv, de två förstnämnda syftena med separationsvåld - hindra separation och kontrollera förhandlingar - i närheten av den rationella polen, medan att bestraffa för realiserad separation ligger närmare den patologiska polen.

2 Våld som hinder för separation

Separationsvåld är ett mycket viktigt hinder för misshandlade kvinnors möjlighet att separera. Med hinder för separation avser vi fenomen på tre nivåer:

1. Omständigheter som förklarar varför en del misshandlade kvinnor väljer att inte separera. Denna sorts hinder begränsas alltså till de omständigheter som misshandlade kvinnor faktiskt resonerar kring när de funderar över separation.
2. Omständigheter som förklarar varför en del misshandlade kvinnor skulle valt att inte separera om de hade vetat vad som skulle komma att hända dem. Denna utvidgning av begreppet kan fånga de hinder som i efterhand visade sig vara så stora att beslutet om separation för kvinnorna, eller för efterlevande, framstår som ett misstag.
3. Värderingar som leder till att en del misshandlade kvinnor som har dem väljer att inte separera.

Våld som hinder för separation kan vara av typ 1 och typ 2.

Det sägs ofta, med rätta, att vad som framför allt hindrar misshandlade kvinnor från att separera är mäns våld. Amy Elmans och Maud Eduards undersökning

av kvinnor som sökt skydd på kvinnojourer visar att 53% av dessa kvinnor upplevde risken för ännu mer och grövre våld som det största hindret för att lämna mannen.¹⁴ I detta sammanhang är alltså risken för mer våld ett hinder av typ 1.

Av metodologiska skäl känner vi bäst kvinnomisshandel så som den drabbar kvinnor som söker skydd på kvinnojourer eller hos polisen. Av alla misshandlade kvinnor är det sannolikt de som upplever att separation är förbundet med överhängande risk för ännu mer och grövre våld som överrepresenterade på kvinnojourer, medan de misshandlade kvinnor som inte föreställer sig att en separation i sig skulle vara förbunden med någon risk för våld av naturliga skäl mer sällan tar sin tillflykt till kvinnojourer.

Det finns ett antal olika sätt att kategorisera olika kvinnomisshandelsförhållanden, eller situationer som misshandlade kvinnor kan befinna sig i. Ofta talar man om olika faser i utvecklandet av en misshandelsrelation, speciellt i de förhållanden där våldet eskalerar, men vi måste också räkna med andra sorters relationer där männens våld inte leder till att kvinnorna uppfattar sig leva under männens kontroll, t.ex. ifråga om separation, dvs kvinnorna tror inte att separation i sig skulle vara en anledning för männen att bruka våld mot dem. Annorlunda uttryckt: våld utgör här inte typ 1 hinder för separation.

De flesta kvinnor som Margareta Hydén intervjuat i sin avhandling verkar befinna sig i sådana förhållanden och Hydén anger inte några exempel på att rädsla för fortsatt våld efter separation skulle ingå som en del i de överväganden om separation kontra fortsatt samlevnad som kvinnorna i hennes studie förde.¹⁵

Det är fortfarande en öppen fråga i vilken utsträckning kvinnomisshandel eskalerar, i många förhållanden är det uppenbart fallet, men det är också välbekant att en stor andel av de kvinnor som utsatts för våld av sina män anger att det skett vid ett fåtal tillfällen.¹⁶

¹⁴[EE91, s. 415]

¹⁵[Hyd95]

¹⁶Det kan dock vara problematiskt att dra slutsatser av detta faktum, ta t.ex. den kanadensiska brottsofferundersökningen från 1993 som redovisas av Holly Johnsson i [Joh97, s. 74], där 37% av kvinnorna med erfarenheter av partnervåld hade utsatts vid enbart ett tillfälle, 31% vid 2-10 tillfällen och 32% vid fler än 10 tillfällen. I den stora svenska undersökningen [LHWK01, s. 25] hade fler kvinnor utsatts för våld vid mer än ett tillfälle, endast 20% vid ett tillfälle, 38% vid 2-10 tillfällen 17% vid 11-50 tillfällen och 10% vid fler än 50 tillfällen. I den kanadensiska undersökning rapporterade 41% av de som utsatts för våld i ett tidigare förhållande att det skett fler än nio tillfällen, medan av dem som utsatts för våld i en ännu pågående relation svarade 10% att det skett vid fler än nio tillfällen. Skillanden mellan 41% och 10% har flera olika förklaringar, som inte utesluter att kvinnomisshandel eskalerar: a) Kvinnor som utsatts för upprepad misshandel avbryter förhållandet av just den anledningen, b) Kvinnor tenderar att underrapportera våld i pågående förhållanden, c) Kvinnor i pågående förhållanden kan i framtiden komma att utsättas för ytterligare våld. Problemet med samtliga dessa siffror är emellertid att de inte kan sättas i relation till förhållandets längd, eller när i förhållandet våldet förekommer eller hur lång tid som löpt mellan de olika våldstillfällena.

Kvinnor som (ännu) inte utsatts för eskalerande våld, och inte upplever att en separation i sig som ett riskmoment, t.ex. på grund av att männen intar en till synes underlägsen position och verkar ångerfulla efter våldshandlingarna, kan underskatta sina objektiva risker för fortsatt våld. Även personer och institutioner som potentiellt skulle kunna agera för dessa kvinnors skydd, kan underskatta risken för våld i samband med eller efter en separation.

Kvinnors frihet att separera utgör, när den står i begrepp att användas, ett hot mot alla de vinster som män kan få ut av ett förhållande. Även män som inte tidigare under förhållandet använt våld för att uppnå makt i ett heterosexuellt förhållande kan komma att använda separationsvåld såväl för att förhindra separation som att kontrollera kvinnans beteende i förhandlingar eller straffa henne för att hon separerar.¹⁷ Typ 2 hinder kan alltså föreligga även om inte typ 1 hinder föreligger.

Undersökningar av våld som hinder för separation måste därför även inkludera kvinnor med eller utan tidigare erfarenhet av misshandel, som genomgår "vanliga" separationer med skilsmässor, vårdnadstvist, familjerådgivning etc. utan att söka hjälp hos kvinnojourer, eller kontakta polisen.

3 Tidigare forskning

Nedan redovisas sådan forskning som kan bidra med a) distinktioner viktiga för att konstruera en modell för risk för separationsvåld och b) beskrivningar av olika former av separationsvåld (olika syften och olika sätt förutom fysiskt våld och hot om fysiskt våld) och dessas omfattning. Av störst värde för detta ändamål är givetvis studier som skiljer på separationsvåld och kvinnomisshandel i allmänhet, men eftersom relativt få sådana ännu gjorts kommer även en del studier som behandlar riskfaktorer för kvinnomisshandel i allmänhet att refereras.

3.1 Studier av separationsvåld

3.1.1 Vilka våldsakter används

Separationsvåld är ett samlingsnamn på en rad olika handlingar. En del av dessa är välkända från beskrivningar kvinnomisshandel i allmänhet, men några mer specifika för separationsvåld. Vi gör en uppräknings här för att klargöra vilka handlingar som är viktigt att fråga efter. Dessutom föreställer vi oss ett samband mellan

¹⁷Hans Ekbrand har stött på exempel i samband med en studie av besöksförbud, [EN99], där en man, som inte tidigare varit våldsam, sköt sin hustru efter att hon meddelat att hon tänkte skilja sig (hon överlevde dock). Under arbetet med denna artikel dömdes en man till ett längre fängelsestraff som sköt sin hustru till döds efter att hon meddelat samma sak.

männens motiv (och den risk för sanktion som de olika våldsakterna innebär) och de våldsakter de väljer.

I litteraturen finner man bland andra:¹⁸

Män kan *skrämmas, hota och demonstrera sina möjligheter att påverka kvinnans liv mot hennes vilja* med blickar, miner, ord, rörelser, förstörelse av tillhörigheter (inklusive våld mot husdjur), förföljelse, hotfulla telefonsamtal, intrång, bortförande (t.ex. att utan förvarning hämta barnen från dagis eller skola).

De kan *hindra eller blockera* kvinnan, t.ex. från att lämna hemmet eller att använda telefon.

En del av dessa beteenden kan, under vissa förhållanden, befinnas vara brottsliga, men som regel resulterar i få sanktioner från samhällets sida. Männen kan alltså räkna med en låg ”kostnad” för att få göra dem.

Högre ”kostnader”, i det fallet kvinnan rapporterar händelserna och mannen befinns vara skyldig till dem, är förknippade med olika former av fysisk misshandel, kidnappning, våldtäkt, mordbrand, mord.

Sevèr ger flera exempel på hur män kombinerat en rad av dessa handlingar:

Efter att kvinnan begärt skilsmässa och skaffat en ”court order” mot sin våldsamman ringde han telefonsamtal, ofredade henne, bröt sig in i huset och attackerade henne och hennes tonårige son, skaffade sig tillgång till hennes telefonräkningar och därmed till uppgifter om alla hennes utgående telefonsamtal. Kvinnan tolkar mannens handlingar så här:

”He wanted to make my life so hard and so miserable that I would have no choice but take him back.”

Sevèr påpekar att när separationsvåldet eskalerar kan det riktas mot personer i kvinnans närhet, speciellt barn, men också nya partners, grannar, vänner, familj.

3.1.2 Omfattningen av separationsvåld

Tyvärr är få av de studier som finns av utbredningen av separationsvåld jämförbara eftersom de sällan tillämpar samma begrepp för ”separation” eller använder Mahoneys definition av separationsvåld som ju inkluderar våld avsett att hindra kvinnan att separera och alltså sker innan eller istället för separation.

En studie av Fleury et al visade att en dryg tredjedel av 135 kvinnor som lämnat en kvinnojour utsattes för minst en separationsattack med fysiskt våld inom loppet av två år.¹⁹ 53% av de 135 kvinnorna var efter två år fortfarande separerade och hade inte utsatts för något fysiskt våld, 11% avbröt separationen innan de utsatts för något fysiskt våld.

¹⁸De flesta hämtade från [Sev97]. I Sevèrs framställning är de grupperade efter andra kriterier än de som här används.

¹⁹[FSB00] Se även fotnot 34

Separationsattackerna var ofta brutala: nästan hälften av dem resulterade i att kvinnan blev skadad, nästan tre fjärdedelar inbegrep stryplingsförsök, sparkar, våld med kniv, beskjutning eller våldtäkt.

I James Ptaceks studie av 100 kvinnors inlagor för att få sina män belagda med besöksförbud gentemot dem framgick, i 50 av dessa kvinnors redogörelser, vilka mål männen haft med våldet.²⁰ Närmare hälften av dessa, 24 kvinnor, beskrev separationsvåld enligt Mahoneys definition.

I en banbrytande telefonundersökning av Statistics Canada 1993, omfattande 11.000 slumpvis urvalda kvinnor, angav 19% av de kvinnorna som separerat från en våldsam partner att de blivit utsatta för fysisk misshandel efter separation. 35% av dessa, dvs 7% av alla kvinnor, hade erfarit mer brutalt våld efter separationen än före.²¹ En mindre andel kvinnor uppgav att våldet började i samband med skilsmässan.²²

I den stora svenska undersökningen *Slagen dam* som omfattade 10.000 slumpvis urvalda kvinnor, ingick en del frågor som rör separationsvåld. Av de kvinnor som någonsin utsatts för våld av en före detta partner anger en tredjedel att de utsatts för våld efter skilsmässa eller separation. En tredjedel blev hotade och var tionde utsattes för fysiskt eller sexuellt våld.²³ Utöver dessa våldshandlingar frågades kvinnorna om männen väntat på eller förföljt dem, och om männen gjort påtvingade besök, vilket skett i 20% respektive 33% av fallen.²⁴

Margo Wilson och Martin Daly har flera sammanhang studerat dödligt våld och i en kanadensisk studie var risken att männen skulle döda dem var sex gånger högre för kvinnor som separerat än kvinnor som inte separerat.²⁵

I Demie Kurz' intervjustudie, omfattande 129 slumpvis urvalda kvinnor med barn som skiljt sig 1986, utförd 1987-88 i Philadelphia, rapporterade 4% (5 st) att de blivit utsatta för våld under separationen men inte före separationen.²⁶ Kurz skilde tyvärr inte på våld före och under separationen i sina intervjuer så några uppgifter om i vilken utsträckning de kvinnor som redan före separationen blivit utsatta för våld även blev det under separationen ger inte hennes studie. Elva av dessa kvinnor berättade emellertid om fysiskt våld under separationen, och ytterligare sex kvinnor berättade om hot, en hade blivit hotad med skjutvapen, och intrång och förstörelse av egendom.

I en studie av par som sökt "divorce mediation" fann Desmond Ellis och No-reen Stuckless att en fjärdedel av kvinnorna utsattes för fysiskt våld eller hot om

²⁰[Pta97, s. 112]

²¹[Joh97, s. 87]

²²[Joh97, s. 87] Hur stor andel framgår inte.

²³[LHWK01, s. 33]

²⁴[LHWK01, s. 35]

²⁵[DWW97, s. 67]

²⁶[Kur96, s. 69]

fysiskt våld efter att förhållandet upphört.²⁷

3.1.3 Motiv för separationsvåld

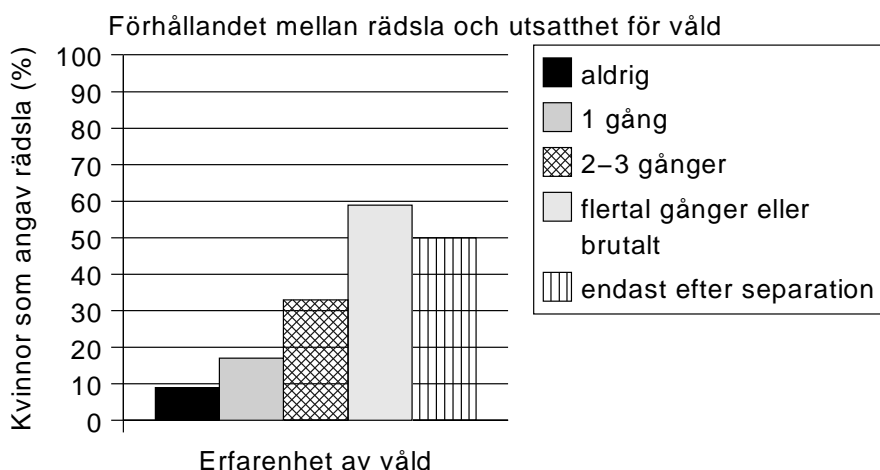
Hindra och avbryta separation

Martha Mahoney går igenom ett antal rättsfall där misshandlade kvinnor dödat sina plågoandar, och där männen med våld, tvång eller hot upphävt kvinnornas separationer, för att visa på hur dessa män verkligen hållit kvinnorna fängslade och att deras situation är att likna vid gisslans och att deras dödande skett i självförsvar.²⁸ Dessa fall är extrema, men att män hindrar kvinnor från att lämna platsen, d.v.s. hemmet, eller framställer mer eller mindre tydliga hot, är sannolikt inte alls ovanligt.

Dominera förhandlingar

Vad kvinnor och män har att förhandla om skiljer sig åt mellan olika länder. Vårdnaden om eventuella gemensamma barn och fördelningen av parets materiella tillgångar är centrala områden för förhandlingar. Underhåll för barn har på senare år standardiserats och centraliserats i en del länder så att transfereringar sker via myndigheter istället för direkt från den underhållsskyldige till vårdnadshavaren.

I Kurz' studie var kvinnors rädsla under förhandlingarna om underhåll starkt bundet till deras erfarenhet av våld före eller under separationen.

Även om Kurz' data inte skiljer på separationsvåld och annat våld för de kvinnor som varit utsatta för våld före separationen visar de att en del män enbart utövar separationsvåld och att detta våld är effektivt såtillvida att hälften av de

²⁷[ES92, s. 209], referad i [Kur96, s. 69].

²⁸[Mah91, ss. 83-93]

kvinnor som utsätts för det upplever rädsla vid förhandlingar om vårdnad och underhåll vilket ska ställas mot att mindre än 10% av de kvinnor som inte utsätts för något våld är rädda vid sådana förhandlingar.

Kvinnornas rädsla får också resultat i förhandlingarna:

Upplevd rädsla vid förhandlingarna	Erhållet underhåll		
	Fullt	Ofullständigt	Inget
Kvinnor som upplevde rädsla (%)	34	21	45
Kvinnor som inte upplevde rädsla (%)	60	21	19

Även vid förhandlingar om egendom känner många kvinnor sig rädda, i lika stor utsträckning som vid förhandlingar om vårdnad och underhåll, ungefär en tredjedel av kvinnorna i Kurz studie.²⁹

James Ptaceks studie av ansökningar om besöksförbud visade att 8% av kvinnorna som beskrivit mannens syften angav att separationsvåld använts för att tvinga fram beslut i vårdnadsärenden.³⁰ 6% beskrev hur män använt separationsvåld för att hindra dem från att kräva underhåll för gemensamma barn.³¹

Straffa för separation

När män använder dödligt våld mot sina kvinnliga partners, så är det sannolikt för att straffa för separation. I en svensk studie av dödligt våld mot kvinnor kategoriserades 228 gärningsmän som partner till kvinnan och bland dessa var 160 make eller sambo, 35 icke sammanboende fästman eller sällskap, och före detta partner i 33 fall.³² Frågan är emellertid vem som ska uppfattas som före detta partner. I hur många av de 160 sammanboende och de 35 icke sammanboende hade kvinnan gjort klart för mannen att hon ville avsluta förhållandet?

3.2 Studier av riskfaktorer

Fleurys et. al. studie av 278 kvinnor som lämnade kvinnojourer är den hittills enda studie som är speciellt utformad för att mäta riskfaktorer för separationsvåld.³³

I denna studie inkluderas inte våld före separation i syfte att hindra separation. Det som studien försöker skapa en modell för att förutsäga är istället fysiskt våld från den man som kvinnorna lämnat via vistelsen på kvinnojour efter att kvinnorna lämnat kvinnojouren och två år framåt.³⁴

²⁹[Kur96, s. 71]

³⁰[Pta97, s. 116]

³¹[Pta97, s. 117]

³²[Ram89, s. 68f]

³³[FSB00]

³⁴För att kunna konstanthålla tiden sedan sista separationen ingår inte uppgifter från 51 kvinnor som före vistelsen på kvinnojouren inte var sammanboende med mannen i materialet som varit

I valet av faktorer att testa utgick Fleury et al från dödlighetsforskning och teorier om kvinnomisshandel som ett medel för mäns kontroll över kvinnor. Faktorerna kan ordnas utifrån fyra block: förhållandet före separation, mannens beteende, kvinnans beteende, och rättssystemets reaktioner. Därutöver har de beräknat hur risken avtog med tiden.

Tid Risken för separationsvåld minskade med tiden: 51% av de män som under de två åren använde separationsvåld gjorde sin första separationsattack inom 10 veckor från det att kvinnorna lämnat kvinnojouren. Risken avtog dock långsamt: 8% av männen gjorde sin första separationsattack först 18 månader efter studiens början.

Logistisk regressionanalys gav vid handen att mannens hot, längden på förhållandet före första våldshandlingen, mannens misstänkliggöranden av kvinnornas sexuella beteende före separationen, mannens bostadsort och kvinnornas engagemang i nya förhållanden var signifikant korrelerade till sannolikheten att männen skulle utöva separationsvåld. Modellen är ännu ett relativt trubbigt mått på risken för separationsvåld: den förklarar endast 12% av variationen i separationsvåld.

Mäns hot mot kvinnan, som antogs påverka risken för våld under den kommande 6 månaders perioden, samvarierade, föga förvånande, med risken att männen utövade separationsvåld. ($p < 0.01$; oddskvot 1.36). *Mäns hot mot kvinnans familj och vänner före separationen* var dock inte en signifikant faktor.

Ju längre förhållandet varat innan mannens första våldshandling, desto större risk för separationsvåld. ($p < 0.05$; oddskvot 1.15) Det framgår inte av undersökningen om man kontrollerat för förhållandets längd före separationen. Den slutsats som Fleury et al drar är att ju mer mannen investerat i förhållandet, desto mer intresse har mannen av att upprätthålla kontroll över kvinnan. Tyvärr brister denna studie i uppgifter om mannens konkreta motiv för separationsvåldet.

En av de faktorer som påverkade risken för separationsvåld mest var *hur*

underlag för beräkningar av riskfaktorer. De 92 kvinnor som mellan den första intervjun, dvs när de lämnade kvinnojouren, och den andra, 10 veckor senare, avbrytit separationen med mannen räknades heller inte med för att försäkra att "all had some period at risk for abuse by an ex-partner." [FSB00, s. 1369]

Dessa utslutningar är av flera skäl mycket problematiska. För det första föll på detta sätt mer än hälften av de deltagande kvinnorna bort (278 deltagande kvinnors reducerades till 135), men deras erfarenheter är inte mindre intressanta än de kvarvarandes. Studiens generaliserbarhet minskade avsevärt i och med att bortfallet drastiskt ökade från anmärkningsvärt låga 7% till över 50%. För det andra är det inte rimligt att om män genom att använda separationsvåld lyckas återupprätta förhållandet med dessa kvinnor så ogiltigförklaras kvinnornas separation i en studie av separationsvåld. Det kanske inte är fruktbart att behandla alla kvinnor som sökt skydd på kvinnojour som separerande, men att endast räkna med separationer som varar längre än 10 veckor utan att mycket noga granska alla åtgärder från mannens sida att utöva påtryckningar på kvinnorna för att återupta förhållandet (dvs att förvandla honom från "ex-partner" till "partner") är att göra problemet med separationsvåld mindre än vad det är.

många gånger männen misstänkliggjort kvinnans sexuella beteende eller önskingar före separation. (p < 0.05 oddskvot 1.85)

Samtliga dessa tre faktorerer effekt stämmer väl med vad man kan vänta sig utifrån en uppfattning om kvinnomisshandel som ett sätt för män att utöva kontroll över kvinnor.

Om *kvinnorna bodde i samma stad som männen* hade också effekt, men eftersom så gott som samtliga kvinnor bodde kvar i samma stad som före separationen innebär det inte mer än att män som flyttat till en annan stad var mindre benägna att utöva separationsvåld, vilket inte är något speciellt upphetsande rön.

Av de signifikanta faktorer återstår så en: om *kvinnorna ingått nya förhållanden eller inte*. De som gjorde det under den tid som studien pågick minskade därmed kraftigt risken för att utsättas för separationsvåld. (p < 0.02; oddskvoten 0.42) Fleury et al förklarar sambandet med att ett nytt förhållande gör det svårare för männen att träffa kvinnorna ensamma, eller att männen skulle undvika att konfronteras med kvinnornas nya partner. Det kan dock finnas ytterligare förklaringar: sannolikheten att mannen skulle lyckas påverka kvinnan att återuppta förhållandet med honom blir radikalt lägre om kvinnan inlett ett nytt förhållande och därmed försvinner ett motiv för mannen att utsätta kvinnan för separationsvåld (detta förutsätter givetvis att han får kunskap om att kvinnan inlett ett nytt förhållande).³⁵

De faktorer som inte visade signifikans i den logistiska regressionen är givetvis inte ointressanta för den saken skull: de kan visa sig vara signifikanta med delvis andra operationaliseringar eller med andra urval.

I Fleurys et al studie hade 92% av de 135 kvinnor som analysen baseras på barn, men ingen analys av förhållandet mellan *kvinnors mödrarskap* och män separationsvåld gjordes här.

I en studie av 32 kvinnor som mördats av män de haft en sexuell relation med i staden Hamilton i Kanada visade Daly et al att av de 16 *kvinnor som hade barn* under 18 år och levde med dem, hade 8 av kvinnorna barn enbart med den man som mördade dem, och 8 hade minst ett barn tillsammans med någon annan man.³⁶ I hela den kanadensiska befolkningen har ungefär 7% av kvinnorna som lever med egna barn under 18 år och lever i ett förhållande med en man, ett eller fler barn med en annan man. Även om studien baseras på ett litet lokalt material är skillnaden mellan 7% och 50% så stor att kommande studier bör försöka undersöka detta samband.

Att dessa resultat verkligen gäller separationsvåld visas av att åtminstone 15 av

³⁵Logistisk regression har den nackdelen att hela tiden utgå från medelvärden och därför kan inte dess resultat ställas mot varandra på de sätt som vi ibland skulle vilja göra. T.ex. vet vi inte hur männen med misstankar om kvinnors sexuella beteende före separation reagerade på det faktum att deras före detta partners ingick nya förhållanden.

³⁶[DWW97].

de 24 mördade kvinnor som varit gifta, hade separerat (10 st), eller berättat för männen sina intentioner att separera (5 st), sex av de 24 fallen var otillräckligt dokumenterade för det skulle kunna avgöras om mordet var separationsvåld. Av de övriga åtta kvinnorna hade minst tre separerat.

De flesta mordet skedde under eller i omedelbar anslutning till separationen: 5 delade ännu bostad och av de 10 kvinnor som inte längre delade bostad med mannen mördades 9 inom 90 dagar.

I en studie av Bennett et al, som inte specifikt behandlar kvinnor som separerar, beskrev 92 kvinnor, i samband med att de polisanmälde sina manliga partners, sitt civilstånd och yrke, hur länge förhållande pågått, mannens narkotika- och alkoholvanor, i vilken utsträckning han utsatt henne för fysisk misshandel, sexuella övergrepp, och vilka skador detta medfört samt psykisk misshandel.³⁷ Därutöver skaffade sig Bennett et al information om mannens anställning och om han straffats förr. 49 av de deltagande kvinnorna (55%) kunde nås per telefon 3 månader senare och de tillfrågades då om mannen hotat henne eller använt fysiskt våld mot henne på dessa tre månader. 11 av kvinnorna (22%) varade ja.

De variabler som var starkast korrelerade med nya hot eller mer våld från mannens sida var psykisk misshandel, sexuella övergrepp och narkotikamissbruk, som samtliga var signifikanta på 0.05 nivån.³⁸ Fysisk misshandel var nästan signifikant medan alkoholvanor, tidigare brottslighet, mannens anställning, förhållandets typ eller längd var samtliga icke-signifikanta. Dessa män var dock i vissa avseenden tämligen extrema: 40% använde narkotika, nästan hälften var tidigare straffade, mer än hälften saknade arbete.³⁹

Bennetts et al studie har avsevärda begränsningar i det att den inte gör skillnad mellan separerande par och andra, mannens motiv helt lämnas utanför, uppföljningsperioden är kort, populationen är speciell, etc. men psykisk misshandel samvarierade här så starkt med mäns upprepande av våld och hot att kommande studier inte utan goda skäl kan utelämna denna variabel.

Del III

Genomförande

Vi planerar att göra en enkätundersökning med kvinnor.

Undersökningar av mäns separationsvåld mot kvinnor har använt såväl män som kvinnor som informationskällor. Trots att det är männens handlingar som är

³⁷[BGD00, s. 1193]

³⁸[BGD00, s. 1197]

³⁹[BGD00, s. 1198]

studieobjektet är det inte självklart att det går att få bättre beskrivningar av männens handlingar och motiv från männen än från kvinnorna. Männen torde bättre kunna beskriva sina motiv, men eftersom dessa delvis strider mot moderna, officiella jämställdhetsnormer krävs det omfattande interaktion mellan varje man och den som samlar in informationen innan männen skulle kunna tala öppet om dem, vilket i sin tur minskar antalet män som kan delta i undersökningen. Dessutom ser männen sannolikt mindre fördelar i att delta i sådana undersökningar än kvinnor, och man kan därför förvänta sig ett större bortfall i undersökningar som riktar sig till män än i de som riktar sig till kvinnor.

I den utsträckning kvinnor som funderar på separation vill ha kunskap om de risker separation medför utgör det snarast en fördel om denna kunskap bygger på kvinnors beskrivningar av sina erfarenheter av männens beteende.

En mindre undersökning med män planeras i ett senare skede och medel för den studien kommer att sökas separat senare.⁴⁰

4 Urval

Kvinnojourer och polisen är två institutioner där forskare ofta kommer i kontakt med kvinnor med erfarenhet av kvinnomisshandel. De undersökningar som ovan referats har även studerat kvinnor som genomgått skilsmässor och, när det gäller dödligt våld, rättegångsmaterial och artiklar i lokala tidningar.⁴¹

Vi kommer att samarbeta med ett antal institutioner som samtliga möter kvinnor som befinner sig i separationsprocesser.

Ett annat kriterium för att välja deltagande institutioner har varit dessa institutioners kunskaper eller brist på kunskaper om de erfarenheter av separationsvåld som kvinnor som kommer till dem har. Institutionernas kunskap kan vara till hjälp för att utforma studien, och institutionerna kan få en bättre förståelse för dessa kvinnors situation, och förbättra sina rutiner, utifrån studiens resultat. Institutioner lämpade för studier av separationsvåld bör vara: *kvinnojourer, polis- och åklagarmyndigheten, familjerätten, familjerådgivare, socialtjänsten*.

Speciellt kvinnojourerna, men också i stigande utsträckning polisen, har en stor kunskap om separationsvåld, men båda dessa institutioner har mindre kunskap om i vilken utsträckning de misshandlade kvinnor de har att hjälpa separerar.

Familjerådgivningarna samt familjerätten har sannolikt långt mindre kunskap om separationsvåld,⁴² varför en undersökning av detta slag skulle kunna öka medvetenheten om vilka särskilda behov av skydd misshandlade kvinnor har. När det

⁴⁰Jämför t.ex. [Are95]

⁴¹Rättegångsmaterial, främst domar, används av [Mah91], tidningsartiklar av [Sev97] och [DWW97].

⁴²[EN99, s. 93f]

gäller familjerådgivningen är deras verksamhet av sådan natur att det är svårt för dem att få kännedom om hur det går för dess klienter efter att rådgivningen upphört. Därmed är det svårt för dem att utvärdera sin verksamhet. En longitudinell studie likt den vi här skissar skulle delvis avhjälpa det problemet. *Slagen dam* visar att nästan varannan misshandlad kvinna som vänder sig till familjerådgivningen är missnöjda med den hjälp de där fick.⁴³

Socialtjänsten skulle utan tvekan vara betjänt av kvalificerad information om kvinnomisshandel i allmänhet och i synnerhet mäns våld mot kvinnor som separerat. Det är väl belagt att det finns allvarliga brister i socialtjänstens bemötande av misshandlade kvinnor.⁴⁴

Genom att söka deltagare i många olika sammanhang minskar sannolikheten att samtliga deltagare före separation varit rädda att, eller haft anledning att tro att, mannen skulle använda våld för att hindra en separation. Dessutom uppnår man sannolikt den spridning i erfarenhet av grovt våld som saknades i tidigare studier.⁴⁵

Urvalskriterierna måste givetvis anpassas till de olika institutionerna och de situationer som kvinnorna befinner sig i när de möter institutionerna. Exakta urvalskriterier bör utformas i samarbete med berörda institutioner, men vi ger här några förslag. För polisens del är ett lämpligt kriterium för deltagande att kvinnan anmäler en man för våldsbrott (misshandel, olaga hot, våldtäkt etc) som hon är, eller har varit, sammanboende eller gift med. För kvinnojourerna (ideella eller i kommunal regi) bör kvinnor som söker skydd från en man som hon är eller varit sammanboende eller gift med erbjudas att delta i undersökningen. På Familjerätten kan alla kvinnor erbjudas att delta, på familjerådgivningen de kvinnor som besöker familjerådgivningen för att ta ställning till de vill separera eller inte (snarare än t.ex. relationsproblem mellan föräldrar och barn). Deltagande socialkontor kan erbjuda samtliga ensamstående kvinnor med barn som söker bistånd att delta i undersökningen.

En viktig lärdom som kan göras av Fleurys et al studie var just hur flytande begreppet ”separation” är, över hälften av deltagarna uteslöts ur materialet för att de avbrytit separationen före 10 veckor efter att de lämnat kvinnojouren. Det är på många sätt bekvämt att söka deltagare som har sin separation bakom sig: Eftersom de inte delar bostad med den våldsamma man de lämnar information om innebär uppföljning av studien ingen risk för dem själva, de har verkligen separerat och några uteslutningar som i Fleury et al blir aldrig nödvändiga. Men, som vi tidigare påpekat, ett sådant förfaringsätt kan inte fånga det separationsvåld

⁴³[LHWK01, s. 51]

⁴⁴T.ex. [LHWK01, s. 51f], [Sve99] [EE91, s. 415], [Eli97b, s. 41], [SOU95, s. 118] och [Aas92, s. 171f samt s. 177]. Belägg för att socialtjänsten har haft svårt att samarbeta med kvinnojourerna finns i [ME86, s. 64f], [EE91] och i [Sve99].

⁴⁵[FSB00] och [BGD00].

som sker *istället för* separation.⁴⁶

Vi avser också att, utöver att söka deltagare vid ovan nämnda institutioner, göra en brevenkät till kvinnor som nyligen genomgått skilsmässa. Att även göra en sådan enkät innebär flera fördelar:

- Gruppen skilda kvinnor är sannolikt mer representativ för befolkningen i sin helhet än de grupper av kvinnor som kommer i kontakt med de aktuella institutionerna.
- Kvinnorna i denna grupp har sin separation bakom sig, de representerar således kvinnor med erfarenhet av hela separationsprocessen, vilket endast gäller för somliga kvinnor i de andra grupperna.
- Mycket få av dem bor tillsammans med en man som utsatt dem för våld, deltagandet i undersökningen blir därför inte förknippat med ökad risk för separationsvåld för dem, eftersom inte mannen i fråga får kännedom om deras deltagande.

4.1 Storlek

Vi räknar med ett totalt antal på ca 3.000 deltagare, fördelat enligt följande:

Polis	1.000
Jourboenden	700
Familjerätter	400
Socialtjänst	200
Familjerådgivningar	100
Frånskilda kvinnor	700

Dessa siffror är satta utifrån en rad faktorer, bland annat statistisk från Brottsförbyggande rådet om antalet kvinnor som polisanmäler en bekant gärningsman för misshandel (ca. 13.300 år 2000 i Sverige varav 2.100 i Västra Götalandsregionen), statistisk från ROKS om hur många kvinnor som varje år får skyddat boende och kvinnornas relation till den man de söker skydd mot (ca 1.000 ex-partner, 1.000 nuvarande partner år 2000) men också, förstås, överväganden om vilka grupper av kvinnor som kommer att ha mest erfarenheter av separationsvåld samt slutligen förmodade ekonomiska och tidsmässiga investeringar som kommer att krävas från vår sida.

⁴⁶En liknande problematik belyses av att grovt separationsvåld var långt vanligare före utfärdande av besöksförbud än under den period besöksförbudet omfattade i [EN99]. Se även fotnot 34.

5 Empiriskt underlag

Om separationsvåld kan förstås som medel för män att hindra kvinnor från att separera, att avbryta en pågående separation, att straffa kvinnor som separerar och förbättra mäns position i de förhandlingar som är förknippade med separation, ett tema för hela vår ovanstående framställning, då är variabler som beskriver dessa handlingars konkreta förutsättningar givetvis väsentliga.⁴⁷

Mäns motiv för separationsvåld kan operationaliseras genom att studera de situationer där männen använder våld och de uttalanden männen gör i anslutning till våldshandlingarna.

De *situationer* som vår nuvarande kunskap ger anledning att särskilt fråga om är:

- Den period som följer efter att kvinnan meddelat mannen hennes vilja att separera tills dess separationen är genomförd i så motto att kvinnan förfogar över en egen bostad.
- Den period som kvinnan och mannen förhandlar om eventuell vårdnad om gemensamma barn och egendom.
- Den period som följer efter att kvinnan förfogar över en egen bostad.

Frågor om de *uttalanden* män faller i anslutning till våldet är nödvändiga för att fånga sådant separationsvåld som t.ex. när män utan att kvinnorna påbörjat ett separationsförsök hotar med våld om kvinnorna skulle separera. Men framför allt kan de ge kunskap om i vilken utsträckning, i vilka sammanhang, och för vilka grupper av män, våldet är ett medel för att uppnå bestämda vinster snarare än ett mål i sig.⁴⁸ Vi vill här betona att män kan straffa för separation i vilken som helst av de tre perioderna ovan och att männens explicita uttalanden vid våldstillfällena är ledtrådar till hur våldshandlingarna bör kategoriseras.

Gemensamma barn tvingar oftast fram fortsatt kontakt av något slag, och männen kan använda separationsvåld för att främja sina intressen i samband med kon-

⁴⁷Bristen på variabler för att beskriva *männens motiv* är den allvarligaste svagheten i Fleurys et al studie.

⁴⁸En av de viktigare utgångspunkterna för undersökningen är ju att våld kan förstås som ett medel för män att få kvinnor att bete sig i enlighet med männens önskningar, men som Eva Lundgren påpekar i sin berömda beskrivning av normaliseringsprocessen kan våldet efterhand erotiserats och bli sin egen orsak, ett mål i sig.[Lun89, s. 125] Beth Sipe skriver, i en av de mest fullödiga skildringar av ett kvinnomisshandelsförhållande som finns, om sina egna erfarenheter av hur våldet över tid erotiserats. [SH96, s. 96ff] Det är mot denna bakgrund som man bör förstå den starka statistiska koppling mellan sexuella övergrepp och upprepad viktigmisering som påvisats av Bennett et al. Även om sexuellt våld här kanske intar en särställning kan också andra våldsakter vara ett mål i sig och vi kallar dem ”straff för separation”.

flicker kring vårdnad, underhåll och umgänge. Barn som inte är gemensamma kan höja risken för dödligt separationsvåld.⁴⁹

Vi är också intresserade av vilka våldshandlingar som används och då i synnerhet förhållandet mellan männens motiv och vilket slags våld de använder. Vi kommer att använda *konkreta* frågor om olika våldshandlingar liknande de som användes i *Slagen Dam* och den kanadensiska undersökningen av mäns våld mot kvinnor.⁵⁰

Variationer i männens beteende före separation är självfallet också väsentliga att ta hänsyn till. Bennett et al visade att utsträckningen av psykisk misshandel samt sexuella övergrepp samvarierade med upprepat våld eller hot om våld. I denna studie fanns också ett samband fysisk misshandel och ”återfall”. Fleury et al visade att ju längre förhållandet varat innan mannen började använda våld samvarierade med separationsvåld. Som bland andra Kurz studie visat, kan emellertid också män som inte använt våld under själva förhållandet komma att börja med det i samband med separation. Det är möjligt, men inte säkert, att denna grupp män, och det slags våldshandlingar de utför, skiljer sig från män som misshandlat sina partners även före separationen.

6 Vilka analysmetoder är lämpliga?

Fleury *et al* använde logistisk regression när de analyserade olika riskfaktorer betydelse. Men om syftet med projektet är att finna vilka faktorer som ökar sannolikheten att män använder separationsvåld torde en analys som bygger på effekter av *kombinationer* av variabler vara mer lämpad. Logistisk regression utgår från antagandet att varje oberoende variabel har samma effekt oavsett värdena på de övriga oberoende variablerna.⁵¹ Forskningen om kvinnomisshandel ger en bild av ett antal distinkta beteenden från männens sida som allt som oftast uppträder tillsammans, vilket gör till och med begreppet ’oberoende variabel’ svårt att tillämpa.

Faktoranalys, korrespondensanalys och klusteranalys är metoder speciellt ägnade att finna mönster i kombinationer av variabler, vilka alltså inte behöver antas vara oberoende, och är de metoder som vi avser att pröva materialet gentemot.

⁴⁹Se fotnot 36. En annan studie som inte specifikt behandlade separationsvåld visade att kvinnor som hade barn med andra män än den de levde tillsammans med var kraftigt överrepresenterade på kvinnojourer i Kanada, [DSW93] refererad i [DWW97, s. 62].

⁵⁰[LHWK01, s. 19], [Joh97, s. 67ff]

⁵¹Det är förvisso möjligt att på förhand manuellt konstruera och analysera kombinationsvariabler i logistisk regressionsanalys, men metoden ger ingen statistiskt hjälp i ett sådant konstruktionsarbete

7 Uppföljning

För att få information om separationsvåld, som vi uppfattar som en process bestående av separationsattacker utsträckta över tid, är det väsentligt att vid åtminstone två tillfällen fråga samma intervjupersoner om deras erfarenheter av separationsvåld. Därför kommer den första enkäten att innehålla en fråga om intervjupersonerna vill delta i en uppföljning, ca 6 mån efter det första tillfället.

Det främsta problemet med longitudinella studier av separationsvåld torde vara att åstadkomma regelbunda kontakter med deltagarna. De kvinnor som ännu delar bostad med den man som de lämnar information om ska inte utsättas för risken att mannen får kännedom om detta. De kvinnor som väljer att avbryta en påbörjad separation kanske inte längre vill delta i studien, trots att deras erfarenheter av separationsvåld kan vara särskilt intressanta.⁵²

Vårt sätt att hantera dessa problem är att för det första endast erbjuda de som inte längre delar bostad med mannen ifråga att delta i uppföljningen och för det andra göra det lätt att, närhelst de så önskar, avsluta sitt deltagande.

8 Tidsplan

Hösten 2001 Kontakter tas med berörda institutioner. Vi arbetar fram principer för datainsamling. Projektet granskas av etiska nämnden.

Våren 2002 Enkäter konstrueras. Kontakter tas med berörda institutioner för att fastställa urvalsproceduren för vilka intervjupersoner som ska erbjudas att delta i studien. Provintervjuer genomförs och enkäterna prövas. Datainsamlingar påbörjas vid olika institutioner.

Hösten 2002 En brevenkät till kvinnor genomgått skilsmässa konstrueras och distribueras. Analysarbetet förbereds med hjälp av de data som successivt kommer in. Vid behov modifieras enkäterna. Enkät nr 2 konstrueras och testas.

Våren 2003 Enkät nr 2 skickas ut kontinuerligt till de kvinnor som valt att delta i en uppföljning. Preliminära resultat av enkät nr 1 kan diskuteras med de deltagande institutionerna.

Hösten 2003 Resultaten från brevenkät till kvinnor som genomgått skilsmässa sammanställs och analyseras.

⁵²Två av de kvinnor som följdes upp i [Hyd99] avbröt tillfälligt separationen och ville då inte fortsätta i studien. Å andra sidan fick [FSB00], med ett bortfall på mindre än 5%, informationer av många kvinnor som avbrutit separationen.

Våren 2004 Analysarbetet av enkät 1 och 2 påbörjas.

Hösten 2004 Analysarbetet av samtliga enkäter slutförs och resultaten diskuteras med deltagande institutioner och publiceras.

9 Budget

10 Kostnadsmotiveringar

Referenser

- [Aas92] Anne Brit Aasland. *Kvinnemishandling på norsk: Om utvikling mot vold i moderne parforhold*. Universitetsforl. cop., Oslo, 1992.
- [Are95] Terry Arendell. *Fathers & Divorce*. Sage, 1995.
- [BGD00] Lauren Bennett, Lisa Goodman, and Mary Ann Dutton. Risk assessment among batterers arrested for domestic assault: The salience of psychological abuse. *Violence Against Women*, 6(11):1190–1203, November 2000. Digital utgåva tillgänglig via <http://www.sage.com>.
- [DD97] Rebecca Emerson Dobash and Russell P. Dobash. Mäns våld och påverkansprogram för förändring. In Olsson and Wiklund [OW97], pages 107–131.
- [DSW93] Martin Daly, L. S. Singh, and Margo I. Wilson. Children fathered by previous partners: A risk factor for violence against women. *Canadian Journal of Public Health*, 84:209–210, 1993.
- [DWW97] Martin Daly, Karen A. Wiseman, and Margo I. Wilson. Women with children sired by previous partners incur excess risk of uxoricide. *Homocide Studies*, 1(1):61–71, February 1997.
- [EE91] Amy R. Elman and Maud Eduards. Unprotected by the swedish welfare system: A survey of battered women and the assistance they received. *Women's Studies International Forum*, 1991.
- [Eli97a] Mona Eliasson. En plump i jämställdhetens protokoll: Svensk forskning om våld mot kvinnor. In Olsson and Wiklund [OW97], pages 33–43.
- [Eli97b] Mona Eliasson. *Mäns våld mot kvinnor: En kunskapsöversikt om kvinnomisshandel och våldtäkt, dominans och kontroll*. Natur och Kultur, 1997.
- [EN99] Hans Ekbrand and Mattias Nilsson. Kvinnomisshandel: hinder för separation. d-uppsats vid Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet, oktober 1999.
- [ES92] Desmond Ellis and Noreen Stuckless. Preseparation abuse, marital conflict mediation, and post-separation abuse. *Mediation Quarterly*, 9(3):205–225, 1992.

- [FSB00] Ruth E. Fleury, Cris M. Sullivan, and Deborah I. Bybee. Domestic abuse by ex-partners: When ending the relationship does not end the violence. women's experiences of violence by former partners. *Violence Against Women*, 6(12):1363–1383, December 2000. Digital utgåva tillgänglig via <http://www.sage.com>.
- [Hyd95] Margareta Hydén. *Mellan det möjliga och det omöjliga: Om kvinnomisshandel inom äktenskapet*. Liber Utbildning, 1995.
- [Hyd99] Margareta Hydén. The world of the fearful: Battered women's narratives of leaving abusive husbands. *Feminism & Psychology*, 9(4):449–469, 1999.
- [Joh97] Holly Johnson. Att forska om våld mot kvinnor: En kanadensisk offerundersökning. In Olsson and Wiklund [OW97], pages 55–91.
- [KS89] JÄMFO Kerstin Sjeldrup, editor. *Kvinnomisshandel*. JÄMFO, 1989.
- [Kur96] Demie Kurz. Separation, divorce, and women abuse. *Violence Against Women*, 2(1):63–81, March 1996.
- [LHWK01] Eva Lundgren, Gun Heimer, Jenny Westerstrand, and Anne-Marie Kolliokoski. *Slagen Dam: Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfångsundersökning*. Fritzes, 2001.
- [LN90] Agneta Lundström and Gunilla Nordenfors. *Bryt tystnaden: Om sexualiserat våld mot kvinnor och flickor*. Utbildningsförlaget Brevskolan, 1990.
- [Lun89] Eva Lundgren. Våldets normaliseringsprocess: Två parter - två strategier. In Kerstin Sjeldrup [KS89], pages 113–139.
- [Mah91] Martha R. Mahoney. Legal images of battered women: Redefining the issue of separation. *Michigan Law Review*, 90(1):1–93, 1991.
- [ME86] Birgitte Mral and Ann-Charlotte Ericsson. Uppsala kvinnojour 1980-1985: En dokumentation, 1986.
- [OW97] Monika Olsson and Gunilla Wiklund, editors. *Våld mot kvinnor*. Rapport 1997:2. Brottsförebyggande rådet, 1997.
- [Pta97] James Ptacek. The tactics and strategies of men who batter: Testimony from women seeking restraining orders. In Albert P. Cardarelli, editor, *Violence between intimate partners: patterns, causes and effects*, pages 104–123. Allyn and Bacon, 1997.

- [Ram89] Lennart Rammer. Kvinnor som offer för våldsbrott med dödlig utgång. In Kerstin Sjeldrup [KS89], pages 61–82.
- [Sev97] Aysan Sevèr. Recent or imminent separation and intimate violence against women: A conceptual overview and some canadian examples. *Violence Against Women*, 3(6):566–589, 1997.
- [SH96] Beth Sipe and Evelyn J. Hall. *I am not your victim: Anatomy of Domestic Violence*. Sage Series on Violence Against Women. Sage, 1996.
- [Skj89] Kristin Skjørten. Mansdominans och kvinnomisshandel. In Kerstin Sjeldrup [KS89], pages 147–166.
- [SOU95] Kvinnofrid, 1995. Offentlig utredning.
- [Sve99] Jenny Svenberg. Socialtjänst bryter mot lagen. *Kvinnotryck*, (4), 1999.